
MO TENIREA LUI BARBU ISCOVESCU I DESTINUL EI THE DESTINY OF BARBU ISCOVESCU'S BEQUEATH

Adrian-Silvan Ionescu*

Abstract

Barbu Iscovescu was one of the three Romanian painters, along with Ion Negulici and Constantin Daniel Rosenthal, who put his brush on the service of the 1848 Wallachian Revolution. After the conclusion of the revolution, Iscovescu left Bucharest and went to Transylvania where he painted the portraits of Avram Iancu, the head of the Romanian revolution in the Apuseni Mountains and to some of his followers. Afterwards he wandered through Europe and finally settled in Constantinople. There he made a brilliant career for himself as an outstanding portrait-maker. He earned good money and lived in luxury, as a real dandy. But being ill and feeling that he will die soon he dictated his last will to a few friends gathered beside his bed. He bequeathed all his original works and those he collected along with his library to the National Museum in Bucharest. But three years passed till the trunks containing Iscovescu's works of art would reach Bucharest and another six years till a commission made the inventory and took a decision concerning how to use that collection. A few paintings were framed and exhibited in the Museum. Some lithographs and art albums were sent to the newly-founded School of Fine Arts as documentary material for students. It was strange enough that the most important part of his collection, that one containing the portraits of the Transylvanian revolutionists was considered of less importance and the works were gathered and sealed in a special portfolio never to be exhibited or shown to students. Labeled as „useless works,„ these masterly portraits were discovered forty-five years later and finally found the place they deserved at the National Museum of Art.

Key-words: Barbu Iscovescu, Theodor Aman, 1848 Revolution, portrait, bequeath, National Museum of Art.

Biografia pictorului Barbu Iscovescu este îndeob te cunoscut datorit articolelor i monografiilor ce i-au fost consacrate de-a lungul timpului¹.

* Cercet tor tiin ific la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, doctor în tiin e istorice.

¹ M. Schwartzfeld, *Iehuda Barbu Iscovescu*, „Anuarul pentru israeli i”, Bucuresti, 1884; Marin Iorda, *Un pictor pa optist: Barbu Iscovescu*, „Timpul” no. 549/11 Noembrie 1938; Marin Nicolau, *Un*

După în bucuria Revoluției de la 1848 în Muntenia, Iscovescu, la fel ca toți ceilalți patrioți români, își începe peregrinările în căutarea unui loc în care să se stabilească un timp mai îndelungat. Își câștigă oarecare celebritate cu portretele lui Avram Iancu și ale tribunilor săi din Munții Apuseni – ce au fost litografiate chiar în epocă –, apoi cu acelea ale revoluționarilor buni. Din primăvara lui 1849 și până în toamna lui 1852 se află la Paris unde intră ca elev în atelierul pictorilor Michel-Martin Drolling și Edouard François Picot. Legitimă i-a primit cu acest prilej șansa de a frecventa și de a studia înalte instituții de educație artistică². Acolo se împrietenește cu mai tânărul Theodor Aman, venit la studii și înscris la aceiași profesori. Pentru a-și exersa mâna și a-și perfecționa tehnica, Iscovescu merge în muzee și execută copii după marii maeștri din vechime precum Titian, Rubens, Greuze etc.

Pentru a-și completa fondurile dar și pentru a se specializa în portretistică, immortalizează trăsăturile multor compatrioți, exilați ca și el. Aceștia se arată foarte mulțumiți de prestația sa și de prețurile rezonabile pe care le percepea, astfel că îl recomandă unii altora. Astfel, pe 16 mai 1850, aflat în prag de plecare din Paris, Christian Tell, îi exprimă, într-o scrisoră, gratitudinea pentru portretul ce-i fusese făcut și-i arată regretul că nu se mai putuseră vedea înaintea despărțirii³. Într-o scrisoare datată 7 octombrie 1852 și expediată din Paris, Spyridon Francanderou îl recomandă pe Iscovescu amicului său de la Atena, Gheorghe Trezetti, precizând că

pictor și optist: Barbu Iscovescu, „Timpul” nr. 558/20 Noiembrie 1938; *Idem, Pictorul Barbu Iscovescu 1816-1854*, București, 1940; *Idem, Présence de la spiritualité israélite dans le processus de la création plastique au service de la Roumanie moderne (1821-1944)*, Édition Drum Românesc, Geneva, f.a.; P. Constantinescu-Iași, *Trei pictori revoluționari*, „Studii” nr. 3/1948; Ionel Jianu, *Pictorul revoluționar Barbu Iscovescu*, București, 1954; Mircea Popescu, *Catalogul științific al lucrărilor lui Barbu Iscovescu existente în prezent în colecțiile publice de la noi*, S.C.I.A. nr. 1-2/1955, p. 334-346; Dan Grigorescu, *Trei pictori de la 1848*, București, 1967; Ion Frunzetti, *Pictori revoluționari de la 1848*, București, 1988; *Idem, Izvodul iconografic al portretelor lui Avram Iancu*, în Ion Frunzetti, *Arta românească în secolul XIX*, București, 1991, p. 60-63; Amelia Pavel, *Pictori evrei din România 1848-1948*, Editura Hasefer, București, 2003, p. 14-15; Daniela Gui, *Pictorul Barbu Iscovescu – ecouri transilvane*, în Gelu Neamțu (coordonator), *Biografii pe optiste transilvane*, Editura Academiei Române, București, 2009, p. 151-159; Adrian-Silvan Ionescu, *Momentul 1848 în plastica documentaristă*, „Revista Istorică” tom X, nr. 5-6/1999, p. 509-510.

² Muzeul Național de Istorie a României, Depozitul de manuscrise-tiprituri I, „ÉCOLE DES BEAUX-ARTS DE PARIS/ SÉCTION DE PEINTURE ET SCULPTURE/ Admission/ M. Barbu Iscovesco né le 9 août 1820 à Bucharest, Turquie, demeurent place Vendôme No.2, présenté par M. Drolling qui répond de ses moeurs et de sa conduite, est admis aux Leçons et concours de la Séction de Peinture et Sculpture, jusqu'à l'âge de trente ans; il est porté sur le Registre de l'École, sous le No. 2526 à la date de ce jours./ A Paris, ce 9 Octobre 1849”. Permisul poartă vizele aplicate în martie 1850, martie 1851 și martie 1852.

³ Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, *Correspondența Christian Tell*, S 41 (1)/ CI: „Domnul meu! Mi ai făcut o surpriză din quelle mai vii ku trimiterea portretului meu pentru quarre îmi sînt recunoscător foarte. Plec Domnule cu mîhnirea că nu putui să te îmbrășsez la plecare-mi. Cu toate acestea te rog Domnule să binevoiești a-mi prezenta amicii ia cu quare m-ai onorat pînă acum și a priimi salutarea mea frățească ./ Chr. Tell/ Paris 1850, 16 mai”.

„lucreaz foarte bine, nu cere scump, este un tân r cinstit, el c l tore te s - i g seasc norocul c , doar aici, la Paris, sunt pictori mul i”⁴. Ghi Magheru, fiul aprigului general pa optist, aflat i el la Paris, î i anun a sora într-o scrisoare din 3 octombrie 1852, de plecarea lui Iscovescu spre Constantinopol i despre expedierea prin intermediul s u a unei lucr ri destinat v rului lor⁵.

Ajuns la Stambul în perioada premerg toare R zboiului Crimeii, când Imperiul Otoman se deschisese cu totul c tre Occident i orice european era bine primit⁶, Iscovescu se impune repede cu talentul s u nu numai în cadrul elitelor din Pera, cartierul Frank (european), dar i printre membrii influen i ai Por ii, f cându- i drum spre lumea mare a Capitalei. Execut portretul lui Mehmet Ali Pa a, *seraskier* (ministru de r zboi) al Imperiului i chiar al sultanului Abdul Medjid. Câ tig , în sfâr it, foarte bine i- i permite s duc o via de *dandy*, s se îmbrace elegant i s posede propriul cal, fapt ce i-a adus critici din partea celorlal i compatrio i, câcota i i invidio i, care, fiind „musafiri” ai padi ahului nu se sus ineau prin propria munc i duceau acolo o via mai strâmtorat din modestul stipendiu primit de la guvernul otoman. Dezvinov indu-se fa de Christian Tell de acele acuza ii nefondate, Iscovescu îi scria acestuia, aflat atunci la Smirna, într-o epistol datat 16 iunie 1854: „(...) [Domnul Nicolae Golescu] m îne de r u c în cal i fac cheltuieli multe; poate c vor avea dreptate, dar ce s -i faci; omul î i are fiecare p catul s u, precum am i eu pe al meu”⁷.

Cunoscându-i rela iile sus-puse, Theodor Aman apeleaz la bunul s u prieten pentru a-i furniza documenta ia privind uniformele trupelor regulate otomane (*nizamy*) în vederea execut rii marii sale compozi ii *B t lia de la Olteni a*⁸. Lucrarea are mare succes la Paris i, sf tuit de prieteni, Aman o ofer sultanului. Se pare c tot Iscovescu a mediat prezentarea ei sl vitului padi ah, a a cum reiese dintr-o scrisoare a lui Alexandru Cristofi c tre Christian Tell din 28 august 1854: „(...) tabloul lui Aman se afl tot în cutie i la poart – Iscovescu de 8

⁴ Alexandru B ltinescu, Horia Nestorescu-B lce ti, *Arhiva generalului Gheorghe Magheru – catalog*, Oficiul pentru Patrimoniul Cultural Na ional, Rîmnicu Vâlcea, 1980, vol. II, p. 155.

⁵ Direc ia Jude ean Dolj a Arhivelor Na ionale, fond *Gheorghe Magheru*, pachet LXI bis/ 38.

⁶ Sinana Kunalp, *The Thorny Road to Modernization: The Ottoman Empire and the Crimean War*, în catalogul expozi iei *Kırım Sava t'nn 150nci Yılı/ 150th Anniversary of the Crimean War*, Sadberk Hanım Müzesi, Istanbul, 2006, p. 60-65.

⁷ N. Isar, *Ultimii ani din via a pictorului Barbu Iscovescu. Contribu ii documentare* (I), „Revista Muzeelor i Monumentelor – Muze” nr. 4/ 1987, p. 73.

⁸ George Potra, Barbu Brezianu, *tiri noi în leg tur cu Barbu Iscovescu, Theodor Aman i al i pictori români*, S.C.I.A. nr. 1-2/ ianuarie-iunie 1955, p. 327-334; Radu Bogdan, *Theodor Aman*, E.S.P.L.A., Bucure ti, 1955, p. 119; G. Oprescu, *Locul lui Theodor Aman în cultura româneasc*, S.C.I.A. nr. 3-4/ iulie-decembrie 1956, p. 95; Adrian-Silvan Ionescu, *Portrete în istoria artei române ti*, Ed. Dorul, Norrespundby, 2001, p. 51-52; *Idem*, *Cruce i semilun*, Editura Biblioteca Bucure tilor, Bucure ti, 2001, p. 128-130; *Idem*, *Theodor Aman i R zboiul Crimeii*, în volumul *In honorem Ioan Capro u*, Studii de istorie, Editura Polirom, Ia i, 2002, p. 408.

luni a dat tabloul Olteni a Sultanului și până acum nu are nici un răspuns”⁹. Apoi, însuși autorul se deplasează la Stambul și, cu acest prilej, îi reîntâlnește vechiul prieten. Iscovescu, om generos și îndatoritor, l-a ajutat și o vreme au fost tot timpul împreună, în pofida bolii coloanei vertebrale¹⁰ care i se agravase și chiar

l-a intuit la pat după una dintre ieșiri, după cum relatează Cristofi într-una dintre corespondențele sale¹¹.

Sfârșitul lui Iscovescu era destul de aproape. Și tocmai atunci Aman nu a putut fi alături de el. Mai întâi, ivindu-se ocazia de a călători gratis în Crimeea pentru a vedea câmpurile de luptă și a se documenta la fața locului, asistând chiar și la primele bombardamente asupra Sevastopolului¹², pictorul nu ezită să părăsească orașul de pe malurile Bosforului. Apoi, revenind de pe front, a trecut doar o singură dată și-i vizitează prietenul aflat pe patul de suferință, pentru a evita să-l mai vadă în aceeași stare jalnică, a pretextat că pleacă din Stambul și i-a luat rămas bun. Cunoștințele comune l-au blamat pentru acest gest dictat poate de prea marea lui sensibilitate dar, se pare, și de o datorie ce o avea la Iscovescu, a a căm preciza Cristofi într-o scrisoare către Tell: „Din înțelegerea mea s-a întors Aman de la Sevastopol de a doua oară și i-a luat rămas bun și nu a mai vrut să se vadă pe bolnav, și când îl vede pleacă și el lăsându-l. După 5 zile cât a plecat, în timpul stărilor Iscovescu a aflat de la doctorul că Aman este încă aici și atunci mi-a spus: când mă voi face bine și-i spus că sunt de nemulțumit pe Aman. (...) Era mult nemulțumit de Aman pentru că s-a spus că veni fără bani și Iscovescu s-a împrumutat și i-a dat 2500 când el avea la Paris, pe când lucra împreună, nu da lui Iscovescu. Aman i-a rămas foarte îndatorat, fiind că eu am fost martor la o faptă frumoasă a repositului: într-o zi foarte de dimineață ducându-mă la el, l-am găsit gata să se plece pe Bosfor unde avea de lucru, și mă ruga pe mine ca să dau lui Aman o liră, pentru că era în lipsă – după cum am înțeles. Eu sunt sigur că nu numai Aman dar mulți ca astăzi fel de oameni nu ar fi făcut așa după cum a făcut Iscovescu. Când vede omul nu uită numai când are nevoie, dar când e vorba să facă bine nici nu îi aduce aminte”¹³.

⁹ N. Isar, *Ultimii ani din viaa pictorului Barbu Iscovescu. Contribuții documentare* (II), „Revista Muzeelor și Monumentelor – Muzeu” nr. 5/1987, p. 75; Adrian-Silvan Ionescu, *Cruce și semilună*, *op.cit.*, p. 131; *Idem*, *Theodor Aman și Războiul Crimeii*, p. 410.

¹⁰ Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, *Corespondența Al. Cristofi*, S 13 (50)/C: „Doctorul mi-a spus că cauza bolii Iscovescu este onanismul, fiind că osul spinării este putred și fără medula”.

¹¹ N. Isar, *op.cit.*, (II), p. 75: „(...) duminică trecută, ieri o săptămână, a mers și el [Iscovescu] să se distreze (destind) puțin la ostrăve [Apele Dulci], cu Aman (subl. ASI) și s-a apucat o bătălie groasă, întrucât a trebuit să fie puse sonde ca să se potă și afară și după asta și s-a paralizat amândoi picioarele (...)”.

¹² N. Isar, *op.cit.*, (II), p. 75; Dr. C.I. Istrati, *Theodor Aman. Biografie*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1904, p. 19-21; Al. Tzigara-Samurcaș, *Catalogul Muzeului Aman*, Editura Minerva, București, 1908, p. 19-22; Adrian-Silvan Ionescu, *op.cit.*, p. 134-140.

¹³ N. Isar, *op.cit.*, (II), p. 75.

La scut timp, Barbu Iscovescu a trecut în lumea umbrelor. Simindu-și sfârșitul aproape, în seara zilei de 24 octombrie 1854, pictorul își cheamă câiva prieteni la Spitalul Prusian din Pera unde era internat și, în prezența lor, își dictează ultimele dorințe. Acei amici fideli erau generalul Gheorghe Magheru, Constantin Polichroniade, Vasile Milinescu, Alexandru Cristofides și Arthur Baligot de Beyne. Dacă nu ar fi fost situația mai sus relatată, sigur printre aceștia s-ar fi aflat și Aman. Actul a fost redactat în franceză de Baligot de Beyne. Acest testament a fost publicat, în 1965, de T.G. Bulat în revista „Studii și Cercetări de Istoria Artei”¹⁴. Dovedind puternice sentimente naționale și patriotice, Iscovescu, deși era evreu, solicită să fie înhumat în ritul creștin ortodox. Apoi, ca ultim dorință finală, își lasă Muzeului Național recent înființat¹⁵, toate lucrurile realizate de el ori colecționate – inclusiv câteva răsăduri la București, în custodia lui Carol Szathmari, drept chirie pentru un împrumut: „Dorind să dau scumpei mele patrii, la despărțire, o dovadă constantă a dragostei mele pentru ea, las moștenire Muzeului Național din București toate tablourile, pânzele, gravurile, litografiile, desenele, albumele care mi-au aparținut, atât operele pe care le-am făcut eu însumi cât și pe acelea care au fost colecționate prin strădaniile mele. Pe lângă obiectele de artă pe care le posed la Constantinopol, executorii mei testamentari vor preda sau vor face să fie predate la Muzeul Național tablourile și obiectele de artă de toate felurile pe care le-am lăsat la București. Aceste obiecte se gătesc la dl. Szatmary (sic), pictor, căruiia îi datorez zece ducă și ce-i vor fi plătiți cu dobânda pe cinci ani de direcția Muzeului Național”¹⁶.

Celelalte stipulații ale testamentului erau legate de diverși prieteni sau cunoscuți cărora le lăsa câte o amintire de valoare. Din acest document reiese că Iscovescu, oricât de risipitor ar fi fost, cătigase suficient de bine pentru a aduna o sumă însemnată de bani ce-i permiteau, în clipa din urmă, să facă daniile substanțiale Spitalului Prusian unde fusese îngrijit – 1000 de piaștri –, capelei românești din Paris 100 de franci și încă 40 pentru a se face rugăciuni pentru sufletul său, iar ceea ce avea să rămână după acordarea acestor donații și achitarea cheltuielilor de înmormântare, urma să fie folosit pentru ridicarea la capăt a unui monument funerar. Sumele de bani și obiectele răsăduri de pe urma lui se pare că erau, la acel moment, destul de importante pentru a tenta și pe alții să profite de pe urma lor, creându-le chiar greutate și punându-i în poziții penibile pe executorii testamentari, așa cum relatează chiar unul dintre ei, Alexandru Cristofides: „La mórtea Iscov[escului] ni s-a întâmplat o istorie cu D. Miltiad [Aristarhi, reprezentantul Țării Românești la Sublima Poartă] quare voia să profite. Mergând la Spital eu, Mag[heru] și Polich[roniade] ca să luăm lucrurile am găsit pe doi logofeți trimiși de Milt[iad] dintre quare unul venise alt-dat, umblase în lucrurile mortului și luase un cont de

¹⁴ T. G. Bulat, *Testamentul lui Barbu Iscovescu*, S.C.I.A. tom 12, nr. 1/ 1965, p. 199-202.

¹⁵ Adrian-Silvan Ionescu, *De la Galeria de tablouri la Pinacoteca Națională*, „Revista Istorică” tom XIII, nr. 1-2/ ianuarie-aprilie 2002, p. 151-152.

¹⁶ T.G. Bulat, *op.cit.*, p. 202.

bani, pe quare dându-l lui Milt[iad] a is trimi ându-i acum pe amândoi ca s fac catagrafie. Tóte aqweste f r nici o form , nici por[unc] în scris. Dupe que i noi i ei am luat în scris tóte lucrurile, ei a pus pecete i noi am luat cheile. Dar voind ei s aib i cheile, aflându-ne pleca i i în dreptul poli iei de la Galata Sarai, unul din ei ne ia cu gava i (g rzi) i ne duce la beiful iquând ca se ne ie aci, dup quâte va minute vine i ne d drumul. În séra aquea d. Milt[iad] a pus pe Isailovu ca se róge pe d. Mag[heru] s trec cu vederea o asemenea gre al din partea slugilor f r scirea lui iquând qu i-a destituit i îi va face orque satisfac ie. D. Mag[heru] a is qu nu e nici de cum superat pe D. Milt[iad] ci pe cancelaria Rumânesc . Eri am fost la Re id [Pa a] cu D. Mag[heru] i Meline[scu] i i-a dat o ch rtie în pricina asta. Acum s vedem que o s fie i que o s fac (...)"¹⁷.

Executorii testamentari î i vor face datoria fa de prietenul lor defunct. În 1855 a fost întocmit o list destul de sumar a lucr rilor r mase de la Iscovescu în care nu s-a precizat nici un titlu ci doar num rul exemplarelor i tehnica de execu ie. Astfel, la Stambul r m seser „89 de tablouri, portrete etc. în oleiu, 113 gravuri, litografii etc., 227 desenuri, schi e etc.”¹⁸, ceea ce însemna un num r de 429 de lucr ri în diferite tehnici, f r specificarea expres , care erau datorate artistului i care altor autori pe care-i colec ionase. O alt list , ceva mai explicit , cuprinde un num r de 29 de c r i diverse, în limbile francez , german i italian : dic ionare, manuale de geografie, istorie, aritmetic , gramatic , de ordine arhitectonice - i chiar unul de echita ie (!) – , precum i volume de beletristic i Vechiul Testament¹⁹.

Aveau s treac , îns , trei ani pân ce l zile care cuprindeau mo tenirea lui Iscovescu s ajung la Bucure ti: pe 16 iulie 1857, fra ii Polichroniade se adreseaz Eforiei coalelor pentru a anun a c obiectele trimise de la Stambul se afl depozitate la ei i c trebuiau s le fie pl tite cheltuielile de transport în valoare de 187,50 lei. Au mai trecut dou luni pân ce, în edin a din 17 septembrie, eforii desemneaz pe Costache Aristia i pe Carol Wahlstein, bibliotecarul i, respectiv, conservatorul muzeului, s ridice lucr rile i c r ile.²⁰ Tot ei sunt îns rcina i s preia i operele l sate z log lui Szathmari. Se achit de aceast sarcin pe 12 aprilie 1858, când acestuia i se pl tise datoria de 10 galbeni a lui Iscovescu i dobânda aferent i sunt preluate lucr rile, conform unei liste care nici de data aceasta nu era explicit men ionând „dou tablouri mari cu oloi, înc neispr vite de tot”, trei alte pânze întinse pe asiuri (ceea ce fac s se presupun c primele nu

¹⁷ Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, *Coresponden Al. Cristofi*, S 13 (52)/ C, fila 12.

¹⁸ T.G. Bulat, *op.cit.*, p. 203-204.

¹⁹ *Ibidem*, p. 205-206.

²⁰ *Ibidem*.

erau pe asiu ci rulate), cincizeci și două de studii (fără precizarea tehnicii de execuție) și treizeci și opt de studii în creion²¹.

Vor mai trece încă ase ani până ce lucrările hărzite de Iscovescu patrimoniului muzeal să fie cercetate de o comisie de specialiști și să se ia o hotărâre în privința lor, selectându-se cele considerate a merita să fie încadrate și expuse. La începutul anului 1864, Carol Ferrerati, directorul Muzeului Național, reclama că, în urmă cu doi ani, din lada a fost luat o pânză de către Ioan Maiorescu, preedinte din acea vreme a Eforiei Colelelor²². Profesorul Maiorescu recunoaște că a deschis lada însă se dezvinovățește precizând că nu și-a însușit un tablou ci doar... o carte cu xilografuri nu prea valoroase, din secolul al XVI-lea sau al XVII-lea, pe care a și restituit-o, după câțva timp, în prezența fratelui omului de serviciu²³.

Acest fapt a grăbit constituirea unei comisii care să se pronunțe în privința valorii moștenirii: pe adresa lui Ferrerati, ministrul de atunci, Alexandru Zanne, dispune „a se strămăta acăstă cutie în sala Galeriei de Pictură unde pentru ziua de joi 6/18 februarie se vor invita a veni în comisie DD Mavros, I. Ghika, Aman, Alexandrescu și Tătrăscu, care vor fi rugați a refera Ministerului despre numărul

²¹ *Ibidem*, p. 206.

²² Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice* (în continuare A.N.I.C., *M.C.I.P.*), dosar 126/ 1864, f. 24: „Domnule Ministru,/ De când am onoare de a servi pe acest onorabil Guvern, mă aflu în sala casei unde a fost Muzeul Național, una lada cu mai multe pânze dipinse; cu toate că încă una dat deja am făcut cunoscut la fosta Onorabil Eforie Colelelor, acum doi ani despre lucru acesta când era director Dom[nu]l Maiorescu, care a binevoit a veni la fața locului și tot de o dată s'a desfcut aceea lada, s'a observat pânzele și s'au iar pus la locurile lor, dar D. Maiorescu a luat chiar cu dânsu una dintre ele. Așa dar cu ocaziunea ecspozitiunii tablourilor am socotit de datorita mea de a face cunoscut la D. Vostru lucru acesta, și tot de o dată Ve rog Domnule Ministru a ordona luarea de vr'una dispozițiune în acestă privință / Director C. Ferrerati”.

²³ A.N.I.C., fond *M.C.I.P.*, dosar 1334/ 1864, f. 2: „Domnule Ministru!/ Memoria Domnului Ferrerati nu'ie fidel dacă D-lui pretinde că acum doi ani eu aș fi luat din remasele reposatului Iscovescu vre-una pânză desemnată, ori vre-un tablou de pictură. În primăvara anului 1861, vizitând și eu lada cu lucrurile numitului, am dat peste un **carte** (nu pânză) în Folio, legat în piele, de un grosime mai mic decât degetul cel mic, care cuprindea elogiul faptelor unui Sântu Catolic mai modern, de nu mă înălță memoria, *S. Franciscu Selesianul*, în versuri latine. Poema era împărțită în mai multe cânturi și la începutul fiecărui cânt, era gravură xilografică, reprezentând diverse scene. Acestă carte o veșusem la Iscovescu în Craiova încă înainte de 1848. Revenindu-mă acum după atâș ani mi-am addus aminte de acele gravuri, cari ca produse de Xilographia de la finalul Secl. XVI or începutul Secl. XVII îmi făcuseră oarecare impresiune. Prin urmare am luat acea carte pentru căte-va zile cu mine în cancelaria Eforiei; însă la începutul vacanței (1861) am dus însu-mi acea carte înapoi la Muzeu, și am așezat-o eară în lada la locul său, făcând fiind de-mi adduc bine aminte, unul din frații D-lui Petrache Georgiu, îngrijitorul. Acesta e adevărul. De se mai află cartea acolo orba nu știu; de vre-una specială valoare artistică nu sunt gravurile dintr'însa, și alt merit nu are acea carte. Primiți... I. Maiorescu, profes[or]”.

și valoarea lor artistică cum [i] despre modul restaurării, al încadrării etc.²⁴. Pentru estimarea valorii lucrărilor fuseseră desemnați oameni cu experiență în domeniu: Nicolae Mavros, colecționar de antichități și unul dintre importanții donatori ai muzeului, Ion Ghica, om cu vaste lecturi și posesor al unui bogat „muzeu imaginar” constituit în timpul îndelungatelor sale călătorii prin lume, și cei mai importanți pictori ai momentului, Theodor Aman, Gheorghe Tattarescu și Petre Alexandrescu. Dar comisia nu se poate reuni la data stabilită de ministru pentru că membrii nu s-au prezentat la muzeu, așa cum anunțase directorul Ferrerati prin adresa nr. 148/8 februarie²⁵. Comisia este reconvocată pentru joi 20 februarie²⁶ și, de data aceasta, se adună cel puțin trei dintre membri, Ghica, Alexandrescu și Tattarescu, după cum raporta Ferrerati forului tutelar, precizând că a fost inventariat conținutul și zăcămintelor unde s-au găsit 94 de pânze, un album cu gravuri și două mape „cu măruri și [i] schițe” diverse ce au fost legate și pecetluite chiar cu sigiliul lui Ghica²⁷. Procesul verbal întocmit cu acel prilej a fost semnat, în chip ciudat, doar de primii doi membri prezenți în comisie. Din document reiese că acea comisie a fost ori prea superficială ori prea exigentă optând doar pentru trei picturi considerate demne de înfrumusețare, alte 31 de lucrări – probabil desene – fiind recomandate pentru legare într-un album iar cele două mape, socotite a conține lucrări minore, fără valoare artistică (!), au fost închise fiind destinate pe strășină departe de ochii publicului; în schimb, un album cu gravuri după operele sculptorului neoclasic danez Bertel Thorvaldsen, era pus în muzeu, la dispoziția celor interesați și ca material de studiu pentru învățarea în artă²⁸. (**Anexa 1**)

Pentru moment nu existau, însă, fonduri adecvate, la ordinul verbal al ministrului, înfrumusețarea a fost amânată pentru o perioadă când sumele necesare aveau să fie prevăzute în buget.

Comisia pare mai interesată de alte aspecte decât de moștenirea lui Iscovescu: ca și când ar fi călcat întâia oară în Galeria de Tablouri, membrii comisiei adaugă un paragraf substanțial la referatul lor prin care atrag atenția că portretele istorice prezente pe șimez sunt slabe calitativ și ar trebui invitați „pictori Români de merit” să execute altele, cu mai mare valoare artistică. Să fi fost la mijloc interesul personal al lui Petre Alexandrescu, unul dintre portrețiștii apreciați ai epocii, de a primi el această comandă lucrativă?

Poate că aceste concluzii ale comisiei nu au satisfăcut ministerul pentru că, peste câteva luni, în aprilie același an, este convocat o nouă comisie - din care face parte din nou Tattarescu dar avându-l coleg pe Henri Trenk - care să examineze lucrările și să stabilească pe „acellea ce au un interes artistic și merit

²⁴ A.N.I.C., fond *M.C.I.P.*, dosar 126/ 1864, f. 24.

²⁵ *Ibidem*, f. 44.

²⁶ *Ibidem*, f. 45.

²⁷ *Ibidem*, f. 49.

²⁸ A.N.I.C., fond *M.C.I.P.*, dosar 1334/ 1864, f. 1.

a fi terminate (sic) i espuse în Galeria de tablouri spre a se putea lua apoi dispozi iuni pentru a lor restaurare”²⁹.

Mult mai riguros decât colegii din anterioara comisie, Tattarescu întocme te pe 30 aprilie 1864, de unul singur, f r Trenk (care nu se tie de ce nu a participat) un inventar destul de am nun it – din p cate f r a preciza subiectele lucr rilor selectate – în care include i materialele nefolosite pentru pictur i desen aflate în lad i pentru care sugereaz noi întrebuin ri. El sesizeaz i valoarea schi elor, studiilor i compozi iilor neterminate i g se te mult mai multe lucr ri ce meritau a fi înr mate i expuse, chiar dac mapa cu m run i uri r mâne sigilat integral³⁰. (**Anexa 2**)

Dup ce, pe 5 octombrie 1864, Theodor Aman fusese numit, prin decret domnesc, directorul proasp t-înfiin ate i coli de Belle-Arte i, implicit, al Pinacotecii³¹, Carol Ferrerati, directorul Muzeului Na ional, îi pred acestuia, pe 20 noiembrie acela i an, inventarul a ceea ce pân atunci se numise Galeria de Tablouri. Acesta era destul de modest, format din 112 lucr ri la care se ad ugau lada lui Iscovescu i un tablou de Nicolae Grigorescu, intitulat *R zburarea Divin*³². Aman d trei chitan e pentru fiecare dintre aceste grupuri de obiecte: dup scrisul s u se vede c formalismul îl plictisea, a a c ultimele dou chitan e pentru lada lui Iscovescu i pânza lui Grigorescu sunt a ternute în grab , f r chef, aproape mâzg lite i cu abrevieri³³. Astfel, soarta l-a f cut pe Aman, care cu 10 ani în urm î i abandonase într-un fel prietenul aflat în ultimele ceasuri de via , s devin responsabil de valorificarea mo tenirii acestuia.

Avatarurile mo tenirii lui Iscovescu nu se încheia aici. Peste câteva luni, Comitetul Academic de Belle-Arte – organism constituit odat cu fondarea institu iei de înv mânt artistic superior³⁴ – reunit pe 21 februarie 1865, ia o decizie definitiv în privin a operelor r mase de la pictorul revolu ionar. Cu această ocazie este f cut o list cu titlurile lucr rilor g site în lad i care urmau a fi înr mate sau repartizate în alte locuri decât la Pinacotec . Din această list reiese c majoritatea picturilor destinate a fi expuse erau copii dup mae tri celebri i tocmai originalele cu mare valoare documentar – precum portretele tribunilor i prefec ilor lui Avram Iancu, executate în condi ii atât de precare, în plin conflict armat, în 1848 – erau menite a fi inute, în continuare, la p strare, f r perspectiva de a fi expuse³⁵. (**Anexa 3**)

²⁹ A.N.I.C., fond *M.C.I.P.*, dosar 126/ 1864, f. 128.

³⁰ *Ibidem*, f. 188.

³¹ Adrian-Silvan Ionescu, *Înv mântul artistic românesc 1830-1892*, Editura Meridiane, Bucure ti, 1999, p. 97, 332-333.

³² A.N.I.C., fond *M.C.I.P.*, dosar 127/1864, f. 127.

³³ *Ibidem*, f. 128, 129, 130.

³⁴ Adrian-Silvan Ionescu, *Înv mântul artistic...*, p. 109, 340.

³⁵ A.N.I.C., fond *M.C.I.P.*, dosar 732/1865, f. 186.

Pe 31 martie 1865, Theodor Aman înaintează ministrului un deviz pentru înr marea acelor lucruri, cu precizarea tipului de ram și a dimensiunilor³⁶. (**Anexa 4**) Pentru a fi mai explicit pentru contracții Ioan Bu nea, Aman revine cu detalii: pânza să fie întinsă și bătută în întelepeasiul de lemn apoi încadrarea să se facă, pentru lucrurile mari, în rame aurite, cu lăimea de cel puțin 12 cm iar pentru cele mici în ram lat de 10 cm, în vreme ce 11 desene în sanguin aveau să primească un paspartu de hârtie gri, săli se pungeamă, în loc de ram, pe margine să fie lipită hârtie galbenă³⁷. Pe 10 noiembrie, mețterul anunță că și-a terminat treaba și solicită plata celor 670 lei cuveniți³⁸. Dar, peste două zile, Aman face o plângere la Minister împotriva lui Ioan Bu nea care nu respectase prevederile contractului și făcuse treabă de mântuială; în mod special directorului Pinacotecii îi atrăsese atenția schielor în ulei ce ar fi trebuit să aibă 10 cm lăime și aveau doar 2,5 cm³⁹. Pentru a constata situația este desemnat Gaetan Burelly, arhitectul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice.⁴⁰ Referatul acestuia confirmă motivul nemulțumirii lui Aman: „(...) înțadrarea tablourilor menționate în contractu încheiat le-am găsit departe de a fi îndeplinite condițiile cerute atât în privința acurateții lucrului cât și în dimensiunea pervazurilor pentru că cele ce ar fi trebuit să aibă o lăime de 12 centimetre abia au 9 și ½, iar cele 13 schiele din Articolul VIII ce urma să fie în lăime de 10 centimetre abia au trei (0,035 m). Prin urmare nu pot certifica că D. Antreprenorul și-a îndeplinit angajamentul său”⁴¹. În urma acestui referat și se pune în vedere mețterului rmarșărea lucrului și să respecte contractul în caz contrar trebuind să suporte el cheltuielile pentru o nouă licitație⁴². Bu nea protestează și aduce drept argument modelele de rame ce și-au fost arătate la Minister în momentul semnării contractului, fapt pentru care nu se consideră vinovat și solicită să se facă o nouă constatare a execuției lucrării sale de către altă persoană decât arhitectul Burelly care nu fusese bine informat⁴³. Dar oficialitățile sunt implacabile și, prin adresa nr. 39981 din 15 decembrie 1865, Bu nea este somat să execute lucrarea conform prevederilor contractului, și încă repede, până la finele lunii⁴⁴. În sfârșit, pe 16 martie 1866, Aman anunță că antreprenorul Ioan Bu nea a predat lucrurile înrimate așa cum se cuvenea⁴⁵ și, deci, și se putea achita suma datorată⁴⁶.

³⁶ *Ibidem*, f. 278.

³⁷ *Ibidem*, f. 426.

³⁸ *Ibidem*, f. 614.

³⁹ *Ibidem*, f. 613.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 615.

⁴¹ *Ibidem*, f. 636.

⁴² *Ibidem*, f. 637.

⁴³ *Ibidem*, f. 642.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 643.

⁴⁵ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 446/ 1866, f. 45.

⁴⁶ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 624/ 1866, f. 10.

Astfel, după 12 ani de la trecerea în eternitate a lui Barbu Iscovescu, pictorul revoluționar ce arsese cu flacăra vie și se stinsese pretimpuriu, moțtenirea sa și-a ocupat locul meritat pe simezele Pinacotecii. Atâta timp a trebuit pentru ca, una dintre personalitățile marcante ale plasticii naționale – care, chiar dacă nu apucase să atingă maturitatea creatoare, lăsa totuși opere de certă valoare documentar-istorică –, să și afle locul în panteonul artei românești! În chip nedrept, această soartă vitregă a avut-o un artist patriot, deosebit de generos și dezinteresat material atunci când era vorba de țara sa pentru care se jertfise și cerea în dorea tot binele. Este simptomatică o adresă, din păcate nedată, ce o trimisese probabil comitetului revoluționar din exil atunci când primise invitația să și ridice modestul ajutor material ce-i fusese oferit în condițiile vitrege ale existenței ei, departe de țară, la care, cu lăudabilă modestie, arată că nu consideră a merita acea sumă, dar, spre a fi demn de ea și de efortul fraților, promitea că va executa în contul ei o lucrare cu tematică istorică⁴⁷. Un om atât de devotat cauzei naționale, atât de dornic să contribuie la progresul și mărirea țării fără a solicita nimic în schimbul eforturilor sale, merita, cu prisosință, să fie comemorat prin propriile-i lucrări aezate la loc de cinste în Pinacotecă. Dar aveau să mai treacă încă 45 de ani până când, într-o mapă pe care scria „Lucrări netrebuitoare” ce avea drept sumar inventar o pagină pe care era notat „176 bucăți neimportante, 9 pe pânză din 11 presupuse a fi” – acea mapă pecetluită de Ion Ghica și care nu mai fusese deschisă aproape jumătate de veac – aveau să fie descoperite opere de mare importanță pentru istoria și pentru arta națională: 9 portrete în ulei ale revoluționarilor transilvăneni de la 1848, 17 portrete în creion, câteva copii după portrete de

⁴⁷ Direcția Judeeană Dolj a Arhivelor Naționale, fond *Gheorghe Magheru*, pachet LXXXIV/1: „Chiamat prin adresa domnii vóstre de la alle trecutului februaru qua s' priimescu ajutorul hotărât pe semn-mi din subscripția deschisă pentru întâmpinarea quellor d'ânteți trebuințele alle emigranților fără mi-lóce de traiu, quea d'ânteți a mea datorie este să vă exprim recunoscina de quare am fost și sunt p'trins. Nici un titlu n'aveam Domnilor, nu numai a pretinde aqel ajutor, dar nici a spera qu' m'ă fi putut împărți de o facere de bine în felul aquesta, pentru qu' nici vr'un sacrificiu am făcut pentru patria mea qua s' merit pe p'mânt strein asistența compatrioților mei, nici credeam qu' în neputința în quare cunosc qu' se află emigrația noastră, iar fi fost posibil să înlesnească pe quei neavui dintre noi. Aputăci multe, Domnilor, spre lauda subscriptorilor, dar nu voi să le atingă modestia, nici scopul meu este aquesta. Mă permit a vă adresa epistola aquesta numai qua s' ve rog să bine voi și a-mi servi de organ lângă quei que mi'au însemnat pe lista dată, spre a le arăta recunoscina mea. Apoi, fiind qu' ajutorul que mi se face este numai o bun voință fără qua eu s' fi meritat, precum am is, prin antecedentele melle, m'ă u crede foarte umilit dac' a u l' ssa s' trec înlesnirea que mi procură fără s' -mi dau o îndatorire. Mi-ar fi greu, Domnilor, să priimesc que alii s' fac mult pentru mine și eu s' nu facu nici puțin pentru dămi. A u fi dorit, și mi pare reu qu' nu pot face prequât voi, dar îmi place a crede qu' frații que mi întind mâna vor fi indulgenți și vor primi puținul nu drept mult, ci drept dovadă mai sigur de a mea recunoscina. Ve rog dar să arătați încă Domnilor subscriptori qu' m' îndatore cu plăcere a lucra, prequât mă iért cunoscina mea în pictură, un tabel que va reprezenta o faptă óre-quare interesantă din istoria țării noastre, fie, Domnilor, priinosul meu primit și atunci recunoscina mea va fi desevărită. / Salutare și frate”.

domnitori executate, la sfatul lui Nicolae Bălcescu, la Bibliotheque Nationale din Paris, și 17 peisaje despre care scria, cu entuziasm, Octavian Lugoianu, la 1910⁴⁸.

Abia atunci, prin scoaterea la lumină a emblematicelor portrete de tribuni și prefecți moși din Apusenii anilor 1848-1849, și-a câștigat Barbu Iscovescu locul meritat în panteonul național.

ANEXE

I. „Procesu Verbalu

Subsemnatul, întrunindu-ne astăzi la 20 februarie în Galeria de tablouri din Academia Națională, am procedat conform chemării Onor. Ministerului la alegerea membrilor de artă aleși în posesia Iscovescului, din care s-au ales pentru a figura într-un album trezeci și una de bucată, și trei pentru a fi încadrate și pe care le-am însemnat din dosul: fiind și un album de gravuri după Thorbaltzen (sic) care s-a rămas în galeria tablourilor pentru studiul tinereții și alte două cartele [mape] cu măruri și schișe care s-au pecetluit neavând un interes artistic.

Cu această ocaziune, subsemnatul am observat că multe din portretele istorice care figurează în galeria tablourilor n-au un merit artistic destoinic și le-am însemnat ca să rugăm pe Onor. Ministerul să ia în considerare pe pictorii Români de merit de a înzestra Galeria noastră cu portretele acestor buni.

Priimii...

Ion Ghica
Februarie 25, 1864⁴⁹

P. Alessandrescu

⁴⁸ O. Lugoianu, *Pictorul Barbu Iscovescu*, „Căminul nostru” nr. 1/12 noiembrie 1910, p. 7: „9 picturi, din care 8 pe pânză: Ioan Butteanu, Avram Iancu, Simeon Balint, Nicolae Solomon, Pavel Stamatovici Protopresviter Novoschi, Nișagheru, Necunoscut în uniformă, Necunoscut, poate chiar autorul, Nicolae Gulescu (pe carton); 17 portrete în creion: Adam Balint, Petre Dorba, Demetre Bolintineanu, Zinca Gulescu, Gerasim Olarescu Chierna din Lugoj, P. Mateescu, Der Freund Const. D. Kypra în Semlin, 1849; 10 portrete de revoluționari sărbi; Copii după portrete de domnitori: Constantin Șerban, Constantin Mavrocordat, Gheorghe Ștefan, Matei Basarab; Schișe din colecții: Craiova 1847, Craiova, hanul nemesc, Bal 1847, Slatina, Poarta veche, Predeal, Turnu-Roșu, Sibiu, Schässburg, Deva, Sf. Gheorghe, Kemarly 1853, Persenburg, Kirche zu Mathausen an der Donau, Hallstadt, St. Annen Capelle in Gmunden, Caserne de David Pacha, 27 Mai 1854”.

⁴⁹ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 1334/1864, f. 1.

II. „Domnule Ministru,

După invitarea ce amu priimitu cu No. 11939 pentru a examina Tablourile ruse de la reposedatul pictor Iscovescu ce sînt depuse la Muzeul Național, amu în urmărit, pentru care amu onoare a vă espune celle următoare precum s'ă găsit.

6 Tablouri mai mici, copii și originale, care aru merita a fi cadrate, restaurate și verniseate spre a fi espuse în galerie

29 schițe de studii mai mici de diverse portrete, compozițiuni și peisaje, ar merita asemenea a fi cadrate, fie și mai simplu, numai să se vadă

36 buci de diverse încercări de schițe și frunzișuri de valoare și care nu se pot întrebuința

17 buci și pînă de pictură mai mare și

14 idem mai mici care se vedu a fi fost destinate pentru portrete sau alte studii, și academice, și frunzișuri de valoare artistică, dar cu toate acestea s'ar putea întrebuința de elevi la ocaziune

1 rulo de hîrtie colorat pentru dessemnu cu creionul care s'ar putea asemenea întrebuința

1 Cartel [mapă] cu diverse dessemnuri, stampe mari și mici de o preamă mică valoare care s'ă și pecetluit în acea cartel

1 album cu câteva stampe (gravuri) după Torvalsen (sic) sculptorul

1 album simplu de Dessemnu

Pe lîngă acestea se mai află și câteva buci de lemne care se vă du a fi fost întrebuințate la șișele Tablouri și care s'ar mai putea întrebuința dintrînsele la încadrarea șișelor tablouri pentru care rămîne la decisiunea Domniei Voastre.

Priimi și...

G. M. Tattarescu

1864 April 30⁵⁰

⁵⁰ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 126/ 1864, f. 188.

III. „Comitetul [Academic de Belle-Arte] addunându-se astăzi la 21 Februar 1865 au chisuit ca diverse tablouri care s-au găsit în ladălele repositului Iscovescu să fie dispuse în felul următor, adică :

1. Depositiunea după Titian
 2. Cuche cassée de Greuze
 3. Cristu cu crucea
 4. Ciurma
 5. Madona Sf. Ambrosia
 6. două copii după Rubens pentru Gabriel
 7. trei-sprezece schițe pentru încadrat în or
 8. *nou portrete de Transilvaniani-Români, să se pue în carton spre pstrare* (subl. ASI)
 9. un -sprezece- desemnuri să se încadreze pentru sala schișelor și desemnurilor
 10. două -zeci- și -șase- desemnuri să se pue în cocolaș de pictură
 11. patru bucăți de ulei asemenea
 12. un album basso-Relievi – să se trimită la Bibliotecă
 13. un carton cu diferite croquiuri de nici o valoare, să se trimită la Bibliotecă spre pstrare.
- Acest proces verbal se va comunica D-lui Ministru.

București 21 februarie 1865

G. Costa Foru Th. Aman G.M. Tattarescu Al. Florescu Laurian”⁵¹

IV. „Domnule Ministre,

După chisuirea luată de Comitetul Accademic de Belle Arte în ședința de la 21 februarie an corrent ce cu onoare Vi s’au prezentat prin raportul cu No. 14 de numitul Comitetu pentru destinația obiectelor luate de un artist român Iscovescu.

Am onoare a vă alletura de visul următor de spesele ce necesită să se face pentru realizarea deciziunii luate de Comitetul și depunerea lor în pinacotecă.

De încuvină și Domnia Văstră bine voi și Domnule Ministru să ordona să se libereze unu acoută din capitolul prevăzut în budgetul pentru spese de încadrare și restaurare.

⁵¹ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 732/ 1865, f.186.

Priimi i...

Directoru côlei de Belle-Arte
Th. Aman

Devisu

În privin a Restaur rii i încadr rii tablourilor l sate de Artistulu Iscovescu spre a se pune în Pinacotec

	Lei	par[ale]
1. Deposițiunea dupe Tițianu a se pune pe șasi	15	
a se restaura și cadrulu poleitu	192	
2. Cruce Cassei de Greuze idem șasi	20	
1 cadru poleitu	224	
3. Christulu cu crecea idem șasi	17	
1 cadru poleitu	224	
4. Ciuma idem șasi	12	10
5. Madona Sf. Ambrisia idem șasi	10	20
1 cadru poleitu		
6. uă copie dupe Rubensu idem șasi	12	15
1 cadru poleitu	144	
7. 13 schițe lucrate cu uleiu, copii după differiți autori spre a se pune assemenea pe șasi și a se încadra ușioru câte Lei optu-đeci	1040	
8. 11 desemnuri lucrate cu crejon roșiu spre a se încadra ușioru de Legătoriu cu sticlă și chârtie împregiuru câte Lei 20	220	

Lei 2404 5

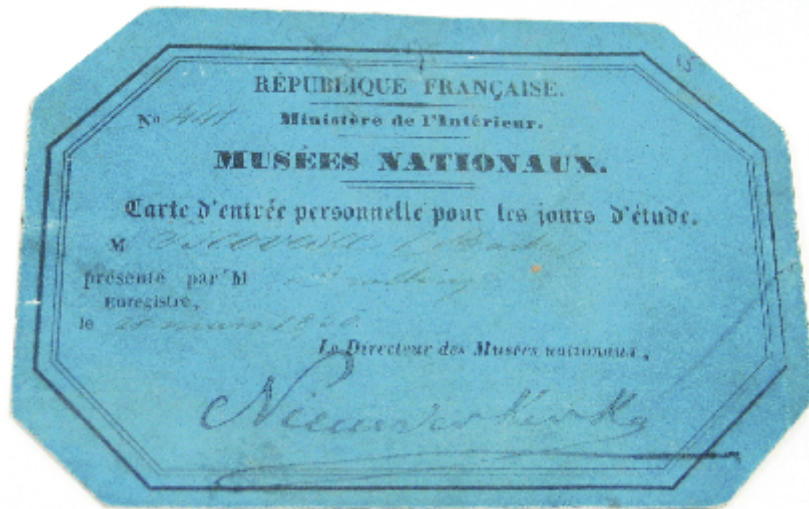
Se adevereađă de subscrisul Devisul de fađă.

Director

Th. Aman⁵².

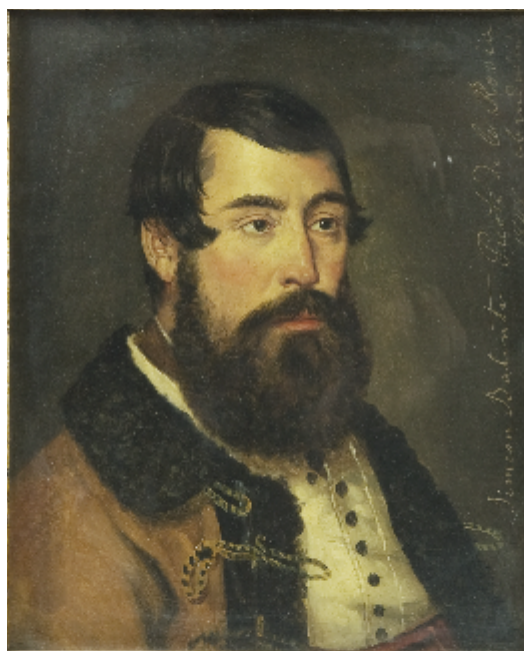
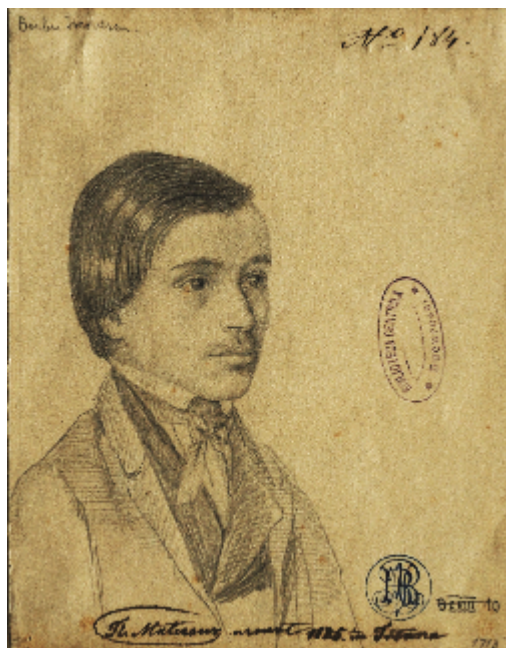
⁵² A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 732/ 1865, f. 277-278.

*Legitima ie de admitere la École des beaux-arts de Paris/ sección de
peinture et sculpture
Admission ticket at Fine Arts School in Paris/ department of painting
and sculpture
(M.N.I.R.)*

Barbu Iscovescu,
Petre Mateescu
(Biblioteca Academiei
Române – Cabinetul de
Stampe)
(Romanian Academy
Library, Prints and Drawings
Collections)

Barbu Iscovescu, *Simion
Balint, preotul de la Ro ia
Abrudului*
Barbu Iscovescu, *Simion
Balint, the chaplain at
Ro ia Abrudului*
(M.N.I.R.)

Barbu Iscovescu,
Avram Iancu
(M.N.I.R.)

Barbu Iscovescu,
Autoportret, (Biblioteca
Academiei Române –
Cabinetul de Stampe)
Barbu Iscovescu,
Self-portrait
(Romanian Academy
Library, Prints and Drawings
Collections)

Barbu Iscovescu, *Ap r torii na ionalit ii române din Transilvania. 1948-'49*
Barbu Iscovescu, *Defenders of Romanian nationality in Transylvania. 1948-'49*
(M.N.I.R.)